

*Дмитрук Яна,
Національний університет «Острозька академія»*

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АНГЛОМОВНІЙ КУЛЬТУРІ

Стаття присвячена національним особливостям використання невербальних засобів комунікації в процесі міжкультурного спілкування. У ній розглянуто специфічні властивості невербальної системи спілкування. Особливу увагу звернено на специфічні невербальні знаки, притаманні окремим народам, що можуть викликати комунікативні непорозуміння у процесі міжкультурної комунікації.

Ключові слова: система невербальної комунікації, міжкультурна невербальна комунікація, спілкування, проксемика, жести.

Статья посвящена национальным особенностям использования невербальных средств коммуникации в процессе межкультурного общения. В ней рассмотрены специфические свойства невербальной системы спилкування. Особое внимание обращено на специфические невербальные знаки, присущие отдельным народам, которые могут вызвать коммуникативные недоразумения в процессе межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: система невербальной коммуникации, межкультурная невербальная коммуникация, общение, проксемика, жесты.

The article is dedicated to national peculiarities of the use of non – verbal means in the process of intercultural communication. The specific properties of non – verbal system of communication are being considered. Special attention is being paid to the specific non-verbal symbols, which are peculiar to individual nations and are able to cause misunderstandings within the process of intercultural communication.

Keywords: system of non – verbal communication, intercultural non – verbal communication, communication, proxemics, gestures.

Спілкування як діяльність особливого роду – це творча гра інтелектуальних та емоційних сил співбесідників, взаємне навчання партнерів, отримання ними нових знань під час обговорення предмета розмови, досягнення встановлених кожною стороною мети переговорів (обмін думками, враженнями) [1].

Люди можуть обмінюватись різними типами інформації на різних рівнях. Відомо, що спілкування не вичерпується усними або письмовими повідомленнями. В цьому процесі важливу роль відіграють емоції, поведінка партнерів, жести. Психологами встановлено, що в процесі взаємодії людей від 60% до 80% комунікації здійснюється за рахунок невербальних засобів спілкування і лише 20 – 40% інформації передається за допомогою вербальних. Ці дані спонукають нас замислитись над значенням невербального спілкування для взаєморозуміння людей, звернути особливу увагу на значення жестів і міміки людини, а також викликають бажання оволодіти мистецтвом тлумачення цього особливого виду спілкування [5].

Особливістю невербальної мови є те, що її виявлення обумовлене імпульсами нашої підсвідомості і відсутність можливості підробити ці імпульси дозволяє нам довіряти цій мові більше, ніж звичайному вербальному каналу спілкування [3].

XXI століття входить в історію як період мультикультурного діалогу. На пріоритетне місце серед проблем комунікації винесено вивчення особливостей мовної і мовленнєвої поведінки людини, що викликало потребу в аналізі невербальної поведінки як невід'ємного компонента у процесі спілкування та як основного маркера міжкультурного спілкування [4].

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою поглиблення знань у сфері невербальної міжкультурної комунікації, адже у процесі міжкультурного діалогу, його невербальна сторона займає визначне місце. Невербальна комунікація невід'ємно супроводжує вербальну, полегшуючи процес спілкування, особливо у міжкультурному аспекті.

На сьогодні чимало науковців досліджують проблеми та особливості невербальної комунікації. Серед вітчизняних дослідників варто було б зазначити С. Г. Термінасову, Г. В. Колшанського, А. Піза, Л. М. Корнєєву, Н. А. Красавського. Серед іноземних авторів величезний вклад у розвиток проблеми зробили П. Екман, Дж. Холл та Дж. Фаст [4].

Загалом невербальна комунікація – це система знаків, що використовуються у процесі спілкування і відрізняються від мовних засобами та формами вираження. Найбільший відсоток сприймання інформації під час спілкування, а саме 55 %, відбувається через вираз обличчя, позу, жести, а 38% через інтонацію та модуляцію голосу [6].

Компетентність у спілкуванні, зокрема у невербальному, має загальнолюдські характеристики. Так, сильні емоції передаються однаково всіма людьми, тому ознаки цих почуттів мають інтернаціональний характер. Але альтернативно існує інша невербальна поведінка – культурна, яка притаманна окремому народу чи етнічній групі й обумовлена культурними традиціями та національним характером. Тобто, існує національний стиль спілкування – типові, найбільш поширені, найбільш вірогідні особливості мислення і стереотипи поведінки представників різних етносів. Використання невербальних засобів теж етнічно обумовлено, тому національна знаковість комунікативної поведінки може і повинна бути сприйнятою та вивченою так само, як і природна мова [4].

Спираючись на вищезазначене, метою дослідження є виявлення особливостей та відмінностей невербального дискурсу відповідно до національного культурного аспекту.

Відповідно до поставленої мети, можна визначити наступні завдання: дати загальну характеристику невербальній комунікації; виявити особливості невербальної комунікації у процесі міжкультурного спілкування; проаналізувати відмінності та подібності невербальної передачі інформації у різних культурах.

Невербальне спілкування займає важливе місце у житті кожного індивіда. Сукупність засобів невербального спілкування поділяють на кінесичну і некінесичну підсистеми. До кінесичної підсистеми, як до такої, що вивчає рухи тіла у процесі комунікативної взаємодії людей, відносять вираз обличчя, жести і пози тіла. Некінесична підсистема розглядає невербальні одиниці у межах таких явищ як парамова, хептика, хронеміка і проксеміка [7].

Особливе значення у ході комунікації має кінесична система. Вираз, обличчя, поза, жести набагато ефективніші, коли йдеться про сприйняття співрозмовника як особистості, ніж його словесне вираження. Вираз обличчя, його міміка несуть інформацію про характер людини, її настрій, суб'єктивне ставлення до співрозмовника.

Мімічні рухи мають у різних національностей різне значення. Наприклад, українці підморгують, щоб звернути на щось або на когось увагу, натякнути, покепкувати; англійці таким мімічним знаком супроводжують вітальні фрази або вживають його замість вітання; підняті брови в українців означають вираження здивування, в Англії ж – вираз скептицизму. Популярний жест «коло», утворене пальцями руки більшістю англомовних народів, а також в Європі та Азії, застосовують з метою передавання інформації про те, що все гаразд. Цей жест було популяризовано в Америці на початку XIX століття, головним чином пресою, що почала в той час кампанію по скороченню слів і фраз до їх початкових літер. Можна припустити, що коло у жесті символізує літеру «О». Значення «ОК» добре відоме у всіх англомовних країнах, а також в Європі та Азії, проте в деяких країнах цей знак має абсолютно інше походження і значення. Наприклад, у Франції він означає «нуль» або «нічого», в Японії він означає «гроші», а в деяких країнах Середземноморського басейну цей жест використовується для позначення нетрадиційної орієнтації чоловіка [4].

В Америці, Англії, Австралії та Новій Зеландії піднятий догори великий палець має три значення. Зазвичай він використовується на дорозі, для того, щоб зупинити машину. Друге значення – «все гаразд», а коли великий палець різко піднімають вгору, це стає образливим знаком, що має нецензурне значення [4].

V – подібний знак пальцями дуже популярний у Великобританії та Австралії і має образливу інтерпретацію. Під час Другої Світової війни Уїнстон Черчіль популяризував знак «V» для позначення перемоги, але для цього значення рука повинна бути повернута тильною стороною до того, хто говорить. Якщо ж при цьому жесті рука повернута долонею до того, хто говорить, то жест набуває образливого значення, змушуючи одного з учасників процесу спілкування примусово завершити своє висловлювання. В більшості країн Європи V – жест в будь – якому випадку означає «перемога», а його образливе значення представникам цих національностей невідоме. В багатьох країнах цей жест також символізує цифру «2» [4].

Більшість європейців потискає руки кілька разів упродовж дня. Зокрема, середньостатистичний француз потискає руки співрозмовникам в загальному півгодини на день. Жителі Індії, азіати, араби утримують руку і після того, як рукостискання завершилось. Німці

і французи енергійно потискають руку співбесідника один раз – два рази, англійці – три – п’ять разів, американці – п’ять – сім разів. Саме тому американці вважають німців холодними і відчуженими. Німців, навпаки, дивує звичка американців довго трясати руку співбесідника. Було підраховано, що пара за столиком у ресторані упродовж години в Парижі здійснює в середньому 110 взаємних дотиків, в Нью – Йорку близько восьми, в Лондоні – жодного [2].

Щодо вітальних поцілунків, то скандинавці обмежуються одним поцілунком, французи – двома, а голландці, бельгійці і араби – трьома. Англійці ж уникають поцілунків, відступаючи назад. Говорячи про себе, європеєць вказує рукою на груди, а японець – на ніс. Якщо британець чи іспанець вдарять себе долонею по чолі, вони показують оточуючим, що задоволені собою [8].

Відповідне використання часу, яке розглядає така галузь невербаліки, як хронеміка, також залежить від соціальних і культурних традицій. Зокрема, такий елемент як пунктуальність є національно обумовленим. Так у Німеччині соціально прийнятною нормою вважається прихід на зустріч точно у домовлений час. У Америці проявом ввічливості є прихід на п’ятнадцять хвилин раніше, в той час, коли у Британії навпаки допустимою межею пунктуальності є запізнення на п’ятнадцять хвилин [8].

Знакове, у тому числі етикетне, використання індивідами просторових зон, що оточують їх фізичне тіло, теж регулюється певними нормами, неоднаковими в різних суспільствах, оскільки їх розміри залежать від густини населення людей, у місці проживання. Таким чином, відстань між співрозмовниками – це ідіоетнічна ознака: у різних народів вона не однакова. Вважається, що у європейців особистий простір – це віддаль простягнутої руки, у латиноамериканців – руки від ліктя до кінчиків пальців, у арабів – руки від кистьового суглоба до кінчиків пальців. У Європі відстань між співрозмовниками зростає з півдня на північ: від 40 см в Італії до мало не 2 м у Великій Британії. Так, британці й скандинави тримаються на більшій відстані одне від одного, ніж французи, а жителі південних регіонів Франції жестикулюють більше, ніж жителі північних регіонів. В Україні особиста відстань (під час розмов на конференціях, зустрічах, прийомах) – від 0,4 до 1,5 м [8].

Отже, невербальні явища, що беруть участь у спілкуванні, будучи біологічно і культурно детермінованими, нерозривно пов’язані

із загальною моделлю людської поведінки. У такому розумінні невербальні засоби є сукупністю типових дій (рухів різних частин тіла), закріплених національно – культурними традиціями в певному мовному колективі, використовуваних у різноманітних соціально-комунікативних ситуаціях. Нормативність як характерна ознака невербального комплексу та його національна обумовленість зумовлює конкретність і строгу пристосованість та стереотипізацію невербальних засобів спілкування до чітко визначеного характеру конкретного комунікативного акту. Спілкуючись з представниками різних народів, потрібно враховувати традиції використання невербальних символів, щоб уникати труднощів та непорозумінь із співрозмовником.

Література:

1. Вальденфельс Б. Своя культура и чужая культура. Парадокс науки о «Чужом» / Б. Вальденфельс // Логос. – 1995. – №6.
2. Бойко О. Т. Невербальні засоби спілкування у системі міжкультурної комунікації / О. Т. Бойко // Наукова записки. Серія «Філологічна». – Острог. – 2012. – № 23ю
3. Левченко В. В. Невербальні засоби комунікації: особливості міжкультурного спілкування / В. В. Левченко // Студентські наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог, 2010.
4. Мирончук Н. Р. Особливості невербальної комунікації в процесі міжкультурного спілкування / Н. Р. Мирончук // Студентські наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог. – 2010.
5. Пиз А. Язык телодвижений / А. Пиз. – Нижний Новгород, 1992.
6. Скворцова В. Н. Профессиональная этика: Учебное пособие. – Томск: ТПУ, 2006. – 180 с.
7. Фалькова Е. Г. Межкультурная коммуникация в основных понятиях и определениях: Методическое пособие. – СПб, 2007. – 77 с.
8. Юр'єва О. Ю. Особливості невербальної передачі інформації у процесі міжкультурної комунікації / О. Ю. Юр'єва // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог. – 2009. – №11.